

## 4. Vrstvy slovní zásoby

### 1 Práce s etymologickým slovníkem:

císař                      krabice                      pranostika                      rohlík                      švindl  
zahrada                      vestibul                      letora                      duna

a) Nejdříve se sami (např. ve dvojicích) pokuste vymyslet etymon některých slov, která považujete za zajímavá.

b) Pracujte ve dvojicích (trojicích). Všechna slova si rozdělte a jejich původ zjistěte v etymologickém slovníku.

c) Výsledky svého odhadu a práce se slovníkem porovnejte.

d) Čtyři vybraná slova ze zadání použijte ve větách tak, aby vznikl souvislý text.

### 2 a) Pozorně si přečtěte etymon slova *luh*:

Slovo *luh* je prastaré a znamenalo dříve tolik co mokřina. Staročesky: *porubal luhy, luhóv zsekánie, luh se překládá silva, lucus* (= les), takže je třeba tomu rozumět tak, že to byly mokřinaté louky v rovinatých nížinách a v širokém povodí větších řek. Každoročně při jarních povodních bývaly zatopeny. Na takových pozemcích vznikaly listnaté lesy s velmi cennými druhy dřevin. Často bývaly porostlé křovím nebo jen rákosím. V Čechách luhy a lužní lesy téměř vymizely.



Podle knihy *O původu některých lesnických slov* Jiřího Uhlíře

b) Vysvětlení pojmu *luh* vyhledejte v encyklopedii nebo na internetu.

c) Jak vysvětluje slovo *luh* *Slovník spisovné češtiny*?

### 3 a) Přineste si do školy jeden výtisk některého deníku. Vyberte článek – např. politický komentář – a podtrhněte v textu mezinárodní slova a slova cizího původu. Pokud některým slovům nerozumíte, najděte jejich významy ve SCS.

b) Všechna slova cizího původu, pokud je to možné, nahraďte českými výrazy. Porovnejte srozumitelnost obou textů.

### 4 Z kterých jazyků byla přejata tato slova?

drama – \_\_\_\_\_ forte – \_\_\_\_\_

impresionismus – \_\_\_\_\_ manšestr – \_\_\_\_\_

soustava – \_\_\_\_\_ technika – \_\_\_\_\_

kaolín – \_\_\_\_\_ prestiž – \_\_\_\_\_

sprej – \_\_\_\_\_ dimenze – \_\_\_\_\_

### 5 a) Doplňte -i/-í, -y/-ý, cvičení napište:

#### Bariéry na Temži

Mas\_\_\_\_\_vní lesknoucí se ploutve bariér v\_\_\_\_\_růstající z vod řeky Temže v\_\_\_\_\_padají, jako b\_\_\_\_\_patřil\_\_\_\_\_nějaké velké mořské obludě. B\_\_\_\_\_l\_\_\_\_\_postaven\_\_\_\_\_v letech 1972 až 1984, ab\_\_\_\_\_



### 3. Přídavná jména

#### 1 a) Najděte chyby:

Přinesl jsem Ondrovi Hrabalovi Pábitele, protože se líbily mě, tátovi i bratrovi. Oba bratrance byli maličký. Bratrovy e-maily byly plné zážitků z cest. Naši sousedé jsou milý lidé. Přinesl jsem dědečkovy ukázat fotky z dovolené. Koupili jsme pravý včelý med. Otcovi léky ležely na nočním stole. Potkal jsem Liborovi rodiče. Za dvorkem běhal hladový cizí pes. Nad loukou poletovali běloučcí motýlci. Sestra měla nové lila šaty. Na oslavu přijeli i švagrový příbuzní.



b) U podtržených přídavných jmen určete druh a mluvnické významy.

#### 2 Ke každému slovu napište několik vhodných přídavných jmen:

voda – \_\_\_\_\_

zážitek – \_\_\_\_\_

prázdniny – \_\_\_\_\_

#### 3 Doplňte zadané tvary přídavných jmen (čísla znamenají stupeň přídavných jmen):

Rok od roku byl \_\_\_\_\_ (2, známý).

Po dovolené budeme \_\_\_\_\_ (2, střídmy), aby si i žaludek konečně odpočinul.

Byl to \_\_\_\_\_ (3, upřímný) člověk, kterého jsem dosud poznal.

Radka byla \_\_\_\_\_ (2, skromná), než jsem čekal.

Můj pokoj je \_\_\_\_\_ (3, temný) v celém domě.

#### 4 Opravte chyby a použijte ve větách:

ranná zelenina, bylinný čaj, sedmramenný svícen, Jelenní příkop, nehostinný kraj, cestovní pas, celodenní výlet, postranní úmysly, dení povinnosti, francouzští impresionisté, babičiny brýle, tužší maso, neviná nabídka, úterní rozvrch, souhrnná tabulka, havraní vlasy, byl nevinen, měkkounký chléb, vinný ocet, nový ceník, ranní mlhy, selečí kolínka



#### 5 Použijte následující dvojice (trojice, čtveřice) slov ve větách tak, aby byl zřetelný jejich významový rozdíl:

chytrý – vychytralý

kožní – kožený – kožnatý

srdeční – srdcový – srdnatý – srdečný

oční – okatý – očitý

vodní – vodnatý – vodový – vodný

květový – květovaný – květinový – květnatý

sladký – nasládlý

celý – celkový – celistvý

kostkový – kostkovaný

vlasový – vlasatý

živelný – živelní

hliněný – hlinitý

#### 6 Převeďte do množného čísla, napište a použijte ve větách:

tibetský mnich, řecký filozof, krkonošský návštěvník, horský vůdce, krasobruslařský fanoušek, africký slon, holandský malíř, norimberský občan, loupežnický synek, řeznický učeň, pekařský závozník, kroměřížský lékař, plzeňský student, třebičský řidič, tuniský obyvatel



## 5. Slovesa a jejich mluvnické významy, tvary slovesa být, přechodníky

### 1 a) Vypište z textu přechodníky:

Vojtěch se trochu podivil, ale vzpamatovav se, dělal, jako by o tom nevěděl.

Ten, nenechav se dlouho pobízet, vypověděl službu a šel.

„To věřím,“ pravil truhlář, a uchopiv jedli, i s kořenem ji vytrhl.

Mikeš vzal půl prstenu a rozžehnav se s babičkou, šel do zámku.

Jednou přišla do velkého lesa, a bloudíc drahý čas po něm, našla chaloupku, do níž vešla. V domě jim vešla vstříc obstaralá hospodyně, nevlastní to sestra pánova, vítajíc je, ale v duchu žehrajíc.

On ale pospíchal, nemaje stání, a švagra k odchodu pobízel.

Jak ho spatřila, prosila, aby rychle utekl, sice že ho král usmrtí, on ale vytáhnuv meč, řetěz přetl, milenku vzal do náručí, a vsednuv s ní na koně, ujížděl pryč.

Z pohádek Boženy Němcové

### b) Zdůvodněte pravopis jako by a s ní.

### 2 a) Opravte chyby ve tvarech přechodníků:

*Nakoupivši vše potřebné, pustili se do pečení narozeninového dortu. Pozorujíce nebe, vzpomínala na příjemně strávené volné dny. Mysle na zkoušky, nevníkala okolí. Obléknuv si kabát, vyrazil do práce. Běžíc na tramvaj, vymýšlel omluvu pozdního příchodu. Jdouce kolem výlohy knihkupectví, konečně je napadly vhodné dárky rodičům. Lod' odrazivše od břehu, vyplula na širé moře.*



### b) Nahraďte přechodníky větami nebo větnými členy.

Např. *Nakoupili vše potřebné a pustili se do pečení narozeninového dortu.*

*Když nakoupili vše potřebné, pustili se do pečení narozeninového dortu.*

*Po nákupu všeho potřebného se pustili do pečení narozeninového dortu.*

### 3 Utvořte věty, ve kterých použijete následující přechodníky:

a) poznavše, uviděv, probudivši se, zaspav, zazpívavši, zamávav, dokreslivše, rozloučiv se

b) jdouce, myslíce, sedíc, vidě, píšíce, smějíc se, poskakuje, odpovídaje, rozhodujíc se

### 4 Poslechněte si ukázkou z vyprávění Vladimíra Menšíka, poraďte, které tvary přechodníku měl správně použít.

### 5 a) Určete mluvnické významy tučně vytištěných sloves:

#### Příliš mnoho dobrých rad

Kračeli městem tři: osel, dědeček a vnuk. Dědeček se **vezl** na oslovi, vnouček **cupkal** pěšky. Vtom jeden kolemjdoucí pohoršeně vykřikl: „No tohle! Nestydíš se, dědku? Ty si jedeš a to ubohé děcko necháš běžet. Nevidíš, jak má malé nožičky?“ Stařík si vzal jeho slova k srdci. **Slezl z osla a nabídl své místo chlapci.**



Ale hned za rohem se **zhrozil** jiný muž: „Chudák starý pán, no ten se dočkal! Kluk se veze jako kníže, ale starci **neprokáže** úctu! To ti není hanba, harante?“ Teď se zastyděl klouček. Dědeček **přisedl** k němu a jeli na oslovi oba dva.



## Souhrnná cvičení

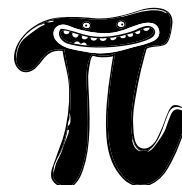
### 1 Pracujte s textem:

Pí má svátek

Čtrnáctého března se **bude slavit** den poměru **mezi** obvodem a poloměrem kruhu, **označovaným** řeckým písmenem  $\pi$ .

Konstanta, pro **kterou** se **její** dnešní označení používá pouhých **asi** 250 let, začíná, **jak** **asi většina** čtenářů bude vědět, číslem 3,14. Na oslavu je zvykem pojídat koláče, které **by měly** být kruhové, **nebo** je po **sobě házet jako** ve filmech s Charliem Chaplinem. (...) Matematici **už** dokázali, že Ludolfovo číslo **nikdy** neskončí a nikdy se nezačne opakovat.

Podle časopisu *Týden*, upraveno



- Určete větné členy v první větě.
- Graficky vyznačte stavbu souvětí v textu, určete druhy vět vedlejších a významové poměry mezi větami.
- Zařaďte vyznačená slova ke slovnímu druhu, u ohebných slov určete mluvnické významy.
- Určete druhy přísudků v jednotlivých větách.
- Vyhledejte v textu slovesa fázová a způsobová (modální). Nejprve si společně s vyučujícím tato slovesa charakterizujte.
- Z textu vyplývá:
 

ano – ne	Den pí už se dlouho slaví po celém světě.
ano – ne	Konstanta je stará téměř tři století.
ano – ne	Ludolfovo číslo vyjadřuje poměr mezi obvodem a průměrem kruhu.
ano – ne	Ludolfovo číslo je pojmenováno po německém matematikovi.
ano – ne	Pí se oslavuje házením nebo jedením koláčů.

## Testové úlohy

- Ve kterém bodě je vedlejší věta přípusťková?
  - I když se hodně snažila, neuspěla.
  - Jestli se něco nového dozvím, řeknu ti.
  - Podal mi ruku, že se usmíříme.
- Ve kterém bodě je vedlejší věta podmínková?
  - Když začalo pršet, odešli jsme.
  - Když běžel domů ze školy, našel ztracenou čepici.
  - Když bylo úterý, chodil hrát tenis.
- Ve kterém bodě je tvar slovesa v trpném rodě?
  - Děti se myly velmi pečlivě.
  - Babička s dědečkem se po celý život milovali.
  - Zprávy se hlásily každou hodinu.
- Ve kterém bodě je přísudek slovesný složený?
  - Bez humoru by to byla nuda.
  - Také budete zpívat na besídce?
  - Chceme vám pomoci.
- Která věta je napsána správně?
  - Archeologové považovali město, nečekaně nalezené poslední výpravou za ztracené.
  - Policie podezírá bývalého zaměstnance, který byl na služební cestě a ještě jej nezatkla.
  - Hned poté, co našli Alíka, ho odvedli do veterinární ordinace na kontrolu.
- Ve kterém bodě nacházíte samostatný větný člen?
  - Čokoládovou zmrzlinu, tu mám moc rád.
  - Odevzdal jsem to, tuším, asi v neděli.
  - Odstěhoval se Jan Novák, známý mých rodičů.



# 1. Opakujeme si pravopis

## 1 Vyberte ú/ů a cvičení napište:

V místech, kde sluneční paprsky prohrály zemi, začaly vyrú/ústat první ocú/ůny. Konečně jsem zú/ůročila svoje znalosti o grafice. Ukážu ti krásné místo, kde tato řeka ú/ústí do moře. Můj věčně neuklizený pokojík je pro mě ú/ůtulným. Naše party podepsaly o prázdninách pakt o vzájemném neú/ůtočení. Zachvátila mě taková ú/ůzkost, že jsem cítila, jak se mi zú/ůžilo hrdlo. Lékařka mi doporučila ozdravnou lázeňskou kú/ůru. Musím omluvit jeho neú/ůčást. Umíš narýsovat pravidelný šestiú/ůhelník?

## 2 Vyberte ú/ů a použijte slova ve větách:

neú/ůnavný, pú/ůlka, neú/ůderný, ú/ůtes, neú/ůnosný, pomerančová kú/ůra, dú/ůraz, prů/ůkazný, mimoú/ůrovnový, zú/ůskostlivět, ú/ůmyslně, ú/ůčastnice, trojú/ůhelník, tú/ůra

## 3 V každém cvičení najděte 10 chyb:

a) Pan Býlý býlí bílý dům, aby bil bílý. Po bytvě lidé vybýhali z přibytků. Bydlím ve starobilém domě v Přibislavi. Pobívali jsme ve stanu u rybníka. V rybníku bívalo bláto, ale i hodně rybyček.

b) Libuše spolikala veliký talíř plný buchet. Lidka vzliká, ačkoliv s ní jednám vlídně a klydně. To je neslícháná věc. Neplítvej jídlem! Plinárny instalovaly nový plinoměr. U stolu polikej neslyšně. Nalýčil past na myši. Knížka se mi moc lýbila.

c) Housátka byla jemně ochmířená. Řekni my, jak ses rozmyslel. Milan zmyzel ze školy. Domíšlivý člověk je mi k smýchu. Milan a Myrka se usmýřili. Více přemíšlejte. Mi umíme dobře mýřit. Strom má novou mízu.

d) Auto je pro mnoho lidí přepych, a proto jsou na svého miláčka pišní. Často ho blýskají, aby se třpítilo. Kůň klopítal pod těžkým pitlem. Do písku zapýcháme značky. V trávě se třpytily kapýčky rosy. Pylu a pilník najdeš v dílně. Spíme klidně, protože jsme pylně pracovali. Líbila se mi pohádka Pišná princezna. Přináší pitel pilin z pily.

e) Mám rád špagety sipané sýrem. Sipky se šíjí ze sypkoviny. Na osyce sedí sýček. Můj synovec je syrotek. Pára sylně sičela. Sídlo šlechticů je na zámku Sichrov. V předsýni osichají mokré boty. Silný Vasyl je už sytý.

f) Vítěze jsme přivýtali víkřiky uznání. V kabinetě je vistaven vicpaný výr a vydra. Vícvik ve velké víšce je náročný. U vylý víly vylý věnce z kvítí. Dívali jsme se z výšiny na malou výsku. Radostně zavýskl nad novým vinálezem.

g) Žába lapá hmyz jazikem. Její jazíček se prudce vymrští. Hlas se ozívá za zýdkou. Jeden z prvků se nazívá zinek. Zýskal znalosti z cizojazičných knih. Obilí seté na podzim se nazívá ozym. Pozýtří bude zima a mráz.



## 4 Převeďte do množného čísla, použijte ve větách a cvičení napište:

tibetský mnich, řecký filozof, krkonošský návštěvník, horský vůdce, africký slon, holandský malíř, norimberský průvodce, řeznický učeň, kroměřížský student, plzeňský vysokoškolák, pekařský závozník, třebíčský hudebník

## 5 Ve které větě nejsou pravopisné chyby?

- Vlny s příjemným šumněním vybíhali na pevninu.
- Ranní sluneční paprsky se opíraly o okenní parapet.



# 1. Výklad

- 1 a) Pozorně si přečtete žákovskou práci. Sestavte osnovu výkladu. Dopustil se autor nějakých chyb?

## Schopnosti a smysly psa

Pes je dokonalý lovec. Je vytrvalý, trpělivý, inteligentní a rychlonohý. Především je to však tvor společenský, postrádající hrdost a sklony k samotářství. To jasně vidíme na chování divokých psů ve smečce. Čeleď psovitých šelem je vysoce specializována. Široká přizpůsobivost umožnila těmto zvířatům přežití na celém světě.

Nejrychlejší savec na světě je gepard, který může vyvinout rychlost až 129 km/h. Nejrychlejší zástupci psovitých šelem takového tempa nedosahují, ale vlci dokážou běžet rychlostí okolo 56 km/h. Speciálně cvičení psi dosáhnou i 70 km/h. Psi překonávají velké vzdálenosti, a proto jsou vytrvalí. Pes je většinou dobrý plavec.



Čich psů je báječný. Čichové schopnosti psa jsou asi milionkrát lepší než lidský čich. Psi jsou citlivější než ty nejdokonalejší přístroje na měření pachů a na celém světě jsou používáni při hledání výbušnin, drog a zavalených lidí.

Zrakově je pes dobře přizpůsoben k lovu malých, rychlých zvířat. Zrak však není hlavním smyslem používaným při lovu, a proto nehybné objekty pes často přehlédne. Psi nevnímají barevně a vidí především černou, bílou a různé odstíny šedi.

Sluch psů je vynikající, i když některá plemena slyší lépe než jiná. Většina plemen má velké ušní boltce. Sluch psa může registrovat 35 000 kmitů/s. To znamená, že pes vnímá zvuky, které jsou daleko za hranicí možností lidských sluchových vjemů. Pes také dovede uzavřít své vnitřní ucho tak, aby z všeobecného hluku oddělil ty zvuky, na které se chce soustředit.

Hmatový smysl psa je v porovnání s člověkem poměrně málo vyvinutý.

Podle Stanislava Janovského, 2001–02

- b) Vyhledejte na toto téma další materiály a výklad doplňte. Pracujte ve skupinách. Na závěr svoje výklady porovnejte.

- 2 a) Z textu vypište odborné názvy:



## Tip na výlet. Památka ze seznamu UNESCO: klášter cisterciáků ve Žďáru nad Sázavou

Klášter cisterciáků ve Žďáru nad Sázavou byl založen v roce 1252. Období největšího rozkvětu zažíval v první polovině 18. století za opata Václava Vejmluvy. V této době zde působil architekt Jan Blažej Santini a proběhla rozsáhlá přestavba klášterních budov ve stylu barokní gotiky.

V roce 1719 nechali církevní hodnostáři odkrýt hrob Jana Nepomuckého, našli v něm domnělý neporušený jazyk a začaly přípravy na mučed-

níkovo svatořečení. Žďárský opat Vejmluva rozhodl o výstavbě poutního kostela zasvěceného budoucímu světcovi. Na místě přejmenovaném na Zelenou horu vyrostl během tří let podle plánů Jana Blažeje Santiniho architektonický skvost v jedinečném stylu barokní gotiky. Místo a hlavně stavba samotná jsou plny náboženské symboliky. V klášteře na Zelené hoře u Nepomuku získal Jan Nepomucký první duchovní vychování a z téhož místa přišli první cisterciáci do Žďáru. Nejdůležitějším motivem je pěticípá hvězda. V okamžiku světcova utonutí se prý na Vltavě objevilo pět hvězd. Na půdorysu pěticípé hvězdy je kostel postaven, po obvodu se střídá pět trojúheln-

